

Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar
Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola
Alkotmányjog alprogram

Moizs Attila

**A SZÖVETKEZETI HITELINTÉZETEK SZEREPE
ÉS JOGI HELYZETE**

Doktori értekezés tézisei

Pécs 2015

Témavezető
Ádám Antal
professor emeritus

I. A KITŰZÖTT KUTATÁSI FELADAT ÖSSZEFOGLALÁSA

Közel 18 éve dolgozom szövetkezeti hitelintézet vezetőjeként és ugyanennyi ideje keresem az eszközöket, amelyek segítségével ezek a szervezetek fejleszthetők, erősíthetők annak érdekében, hogy betöltsék azt a szerepet, amit a hazánknál fejlettebb gazdaságokban, érettebb demokráciákban elértek. A takaré- és hitelszövetkezeteket, mint a szövetkezetek sajátos, gazdasági orientációjú megjelenési formáit Magyarországon jellemzően gazdálkodó szervezeteként azonosítják, ami súlyos hiba. A kutatás eredményeképpen *az értekezés* a jogtudomány- és a szélesebb értelemben vett társadalomtudományok eszközeivel *azt kívánja feltárni és közérthetővé tenni*, hogy adott állam keretein belül, de szupranacionális szinten is a szövetkezetek – ezen belül a szövetkezeti hitelintézetek – olyan kedvező hatások kifejtésére képesek, amelyek egyrészt a gazdasági, társadalmi egyensúly fenntartását segítik elő, másrészt ellenerőt képeznek a globalizációs jelenségekkel szemben, továbbá axiológiai értelemben vett sajátos értéket teremtenek és terjesztenek, ezért indokolt lenne alkotmányos védelmük. Természetesen ezt a szerepet csak akkor képesek betölteni, ha fejlődésük biztosított. Ez nem azt jelenti, hogy kizárólag fejlett, vagy növekvő gazdaságban életképesek, (ellenkezőleg, szinte minden társadalmi és piaci környezetben kifejtik jótékony hatásukat,) hanem azt, hogy a sajátosan szövetkezetekre jellemző *értékeknek és alapelveknek* köszönhetően képesek belső önfejlődésre.

A szövetkezetek új értéket teremtő „heterogenezésének” legfontosabb feltétele, hogy ne kerüljenek olyan korlátok közé, amelyek torzulást, aszimmetrikus változást eredményeznek. Ezek a korlátok nem

kizárólag, de jelentős mértékben a külső – szövetkezeti önrendelkezés körén kívül álló – szabályozásban öltenek testet. Az értekezésben bemutatásra kerül az általam kidolgozott és publikált szövetkezeti hitelintézeti modell, amely – részben a nemzetközi mintákra támaszkodva – a kialakult rendszer fejlesztésével, a szabályozás megfelelő alakításával alternatív genetikus megoldást kínált a 2013-ban megvalósult beavatkozáshoz képest és tartalmazza mindazokat a megállapításokat, feltételeket és javaslatokat, amelyek kutatásaim eredményeként a szektor megújulásához hozzájárulhattak volna. Megszületett a szövetkezetek integrációjáról szóló 2013. évi CXXXV. törvény (majd módosítása), amely – noha szinte a szerző valamennyi lényeges megállapítását alkalmazta, felhasználta, mégis – a fejlődés más irányát jelenti és gyökeres változást eredményezett a szövetkezeti hitelintézetek szabályozásában és helyzetében. Másik fontos célom ezért, hogy vizsgáljam, feltárjam és értékeljem a szövetkezeti hitelintézetek aktuális jogi szabályozását az alkotmányjog és az alkotmányosság mércéjével, majd javaslatot tegyek annak érdekében, hogy a szabályozás ne korlátozza, hanem támasza legyen a fejlődésnek.

II. ELVÉGZETT VIZSGÁLATOK, A FELDOLGOZÁS MÓDSZEREI

Kutatásom során jelentős figyelmet szenteltem a *történeti áttekintésnek*, ezen belül a nemzetközi irodalomban a szövetkezés kialakulása tárgyában fellelhető historikus leírásoknak, amelyek által eltérő eszmeiségű, egzisztenciájú gondolkodók, különböző földrajzi régiókban, társadalmi és politikai közegben, illetve történelmi érákban azonosították, fejlesztették, gyakorolták és hirdették az eszméket,

magatartásformákat és egyéb értékeket, amelyek szintéziseként és eredményeként kialakult egy folyamatosan változó, fejlődő értékrend, amellyel ma a szövetkezeteket, a szövetkezeti gondolkodást azonosítani lehet. Ennek megfelelően az értekezésben *leíró módszerrel* emelem ki a történeti fejlődés szempontjából hangsúlyos aktusokat, illetve statisztikai adatokat. A *genetikus elemzés* mellett törekedtem a szabályozás szempontjából kiemelkedő fogalmak *definitív* leírására.

Elemeztem és értékeltem a hatályos jogot és javaslatot tettem annak módosítására, átalakítására a kívánatosnak tartott célok és értékrend megvalósíthatósága érdekében. Ebben a tekintetben az értekezés *teleologikus szemléletű*. Igyekeztem figyelmet szentelni a hazai és nemzetközi, illetve időben eltérő értékrendek és szabályozások *komparatív* vizsgálatának is. Az összehasonlító elemzésre támaszkodva elhatárolom az általánosan jellemző szabályokat a specifikusaktól, illetve meghatározom a folytonosan és általánosan megtalálható értékeket.

Kerülöm a bivalens megközelítést, mint ahogy nem osztom az „*egyetlen helyes megoldás*” doktrínáját sem. Függetlenül attól, hogy a szabályozás módosítására esetenként konkrét megoldásokat javasolok, az értekezés *pluralista* szemléletű abban a tekintetben, hogy az értékek ütközésének feloldására, vagy szabályozási problémákra esetenként többféle módszer, eljárás is alkalmas lehet.

A szövetkezeti jogi előírások fejlődésének értelmezése és kritikája mellett kutatásom legfontosabb feladatának és eredményének azt tekintem, hogy feltárom a jelenleg hatályos szabályozás alkotmányossági problémáit és alternatívát kínállok a mesterségesen

kialakított – meggyőződésem szerint egyelőre *szövetkezeti* rendszernek nem tekinthető – modellhez képest úgy, hogy konkrét *javaslatot tesz* az alkotmányossági követelményeknek megfelelő elvek alkalmazására.

III. TUDOMÁNYOS EREDMÉNYEK ÉS AZOK HASZNOSÍTÁSA

1. Következtetések

Az értekezésben *több célt tűztem magam elé*: egyrészt a kialakult rendszer hibáiból és hiányosságaiból kiindulva kívántam egyszerre elméleti és gyakorlati *modellt állítani a hazai szövetkezeti hitelintézetek számára* a fejlődés közös irányának meghatározásához elsősorban a belső és külső szabályozásra összpontosítva. Ezzel összefüggésben a közjog és a magánjog számos részterületét érintve, de mégis főleg az *alkotmányjog, pénzügyjog és természetesen a szövetkezeti jog területeit kutatva körvonalaztam azokat a jogszabályi kereteket*, amelyek ezt a fejlődést lehetővé tehetik, elősegíthetik. Bizonyára nem sikerült eltitkolnom a szövetkezeti eszme iránti elfogultságomat, így azt sem, hogy az értekezés segítségével *fel szeretném hívni a hazai társadalom-tudósok figyelmét ennek a társulási formának sok országban már felismert szerepére és képességére a jövő összetett mikro- és globális társadalmi, gazdasági, szociális kihívásainak megoldásában*. Az értekezés *egyben kritika is*: kritika azon szövetkezeti hitelintézeti vezetők felé, akik nem éltek a megfelelő időben a szövetkezés adta lehetőséggel és bírálat az Alkotmánybíróság felé, amely testület a jogbiztonság legfőbb letéteményese a jogalkotóval szemben, működése tükré és mércéje a jogállamiságnak, ezért ennek megfelelő minőségű

jogszolgáltatást tartozik nyújtani. Kutatásom legfontosabb következtetéseit az alábbiakban összegzem.

- ♦ A szövetkezés célszerűsége és hasznossága végeredményben abból az alapgondolatból vezethető le, hogy a társadalom több, hasonló gazdasági, egzisztenciális, vagy szociális célért küzdő tagja összefogásával elérhető eredmények meghaladják a külön-külön létrehozható javak összességét, tehát olyan additív értékek keletkeznek, amelyek a tagok számára izolált tevékenységük által nem lennének előállíthatóak.
- ♦ A szövetkezés személyek olyan csoportjának együttműködésére irányuló törekvés, akik közös célok elérése érdekében tevékenykednek, mert ezeket a közös célokat és annak együttes elérésében rejlő lehetőségeket felismerik. Ez a felismerés önmagában nem jelent szövetkezést, csak kiváltó oka az aktív, értékteremtő és tudatos tevékenységnek, amelynek során a csoport tagjai azonos érdekek alapján *önkéntes* közösséget, *szolidaritást* vállalnak és a közös célokat intézményesítik. Az intézményesítés nem csupán a célok deklarációját és a tagok célokkal való azonosulását jelenti, hanem a célok elérését elősegítő elvek elfogadását is, amelyek a tagok egymás közötti, illetve a tag és csoport *kölcsönös viszonyát, felelősségét* szabályozzák.
- ♦ A szövetkezés legfontosabb jellemzője, hogy a *tag domináns és aktív* szerepet kap a szövetkezet működésében.

- ♦ Az önkéntesség lényege, hogy a tag szabadon, külső kényszerszertől mentesen, ha úgy tetszik *pozitív értékek mentén jusson el a szövetség személyes előnyeinek felismeréséhez*, ne valamiféle negatív hatás elkerülése, megszüntetése, felszámolása érdekében. *Az önkéntesség az integrációs elvek, célok elfogadásaig és a szervezethez való csatlakozásig tart, az integrációhoz való csatlakozást követően a demokratikusan hozott döntéseknek minden tagra kötelező érvényűeknek és kikényszeríthetőnek kell lenniük.*
- ♦ A szövetségi vagyon alapvetően kollektív, közösségi tulajdon. Dologi jogi megítélésében magánjogi és közjogi jegyeket is hordoz, nem kezelhető kizárólag magánjogi kategóriaként és nem tekinthető tisztán magántulajdonnak. A szövetségi tulajdon nem sorolható a jelenlegi szabályozás szerinti tulajdonformákba, önálló kategóriaként kell a magyar jogban elismerni, a minősítés egyúttal megfelelő rangot is adna az ilyen együttműködésre épülő társulásoknak. *Indokolt közjogi szabályozása is, amelynek gyakorlati megvalósulását elsősorban a szövetségi tulajdonforma alaptörvényi megjelenítésében látom.*
- ♦ A „generációs alap” megszerzésére irányuló törekvéseket, amelyek az elmúlt években rendkívüli mértékben felerősödtek kettősség jellemzi: egy részük szervezeten belüli indíttatású, másik részük külső, a takarékszövetséghez nem kötődő befektetők által kezdeményezett.

- ♦ A szövetségi formában működő hitelintézetek nem tekinthetők hagyományos értelemben vett szövetkezetnek, mivel nem azonos elvek és értékek szerint működnek, ezért eltérő szabályozást igényelnek.
- ♦ A szövetségi hitelintézetek nem kizárólag gazdasági szereplők, társadalmi sejték is, ezért megfelelő jogszabályalkotással elő kell segíteni ezeknek a pénzügyintézeteknek a működését, hiszen küldetésüknél fogva nagymértékben hozzájárulhatnak a sokat emlegetett lehetséges harmadik irány, a *szociális gazdaság* kialakulásához. Ennek eszközei a szövetségi értékrendet elismerő és támogató szabályozás, a mélyebb integráció és a fokozott tagi szerepvállalás. A „szociális gazdaság”, a harmadik szektor fogalma a szövetségre, e szektor egyik alkotójára nem mint egy köztes állapokra tekint a magántőke és a közfeladatokat ellátó vállalkozások között, hanem azon a felismerésen alapul, hogy bizonyos területeken versenyképesebb a másik két szektor szereplőinél.
- ♦ A szövetségi hitelintézetek jótékony pénzügyi stabilizáló szerepet töltenek be a nemzetgazdaságokban, ezért fontos szövetségi jellegük fenntartása, erősítése.
- ♦ A szövetségi hitelintézetek nehezen feloldható kettősséget hordoznak: kemény versenyfeltételek, profitszerzésre optimalizált struktúrákkal rendelkező versenytársak között részben szövetségi elveken alapuló eszközökkel kell dolgozniuk.

- ♦ A hazai szövetkezeti hitelintézetek az Integrációs törvény hatálybalépésekor összességében az *atomizált rendszerek* szintjén működtek együtt, bár a stratégiai tervben megfogalmazott célok már a megegyezésen alapuló hálózat jegyeit viselték magukon.
- ♦ A kutatók körében nem képezte vita tárgyát, hogy a szektor piaci pozíciói további gyengülésének elkerülése érdekében fel kell gyorsítani a szereplők konszenzusán alapuló stratégiai hálózati modell kialakítását, a modell alapelveiben nem volt egyetértés, többféle törekvés versengett.
- ♦ Az individuális megoldások hosszútávon nem vezethetnek eredményre.
- ♦ A szövetkezetek vagyonnevesítése és/vagy részvénytársasággá (kereskedelmi bankká) alakítása gazdálkodási szempontból önmagában nem jelent kézzelfogható előnyt a szövetkezeti formával szemben, tehát az átalakulásnak nem lehet indoka. Az átalakulás nem szolgálja a szövetkezet tagságának érdekeit, viszont a tulajdonosi kör és menedzsment további koncentrációja miatt a belső kontroll kritikus mértékű csökkenésének veszélyét hordozta magában az Integrációs törvény megszületéséig.
- ♦ Teljesen téves, átgondolatlan és rendkívül káros az a szabályozás (Hpt.), amely a tagság spekulatív módon történő kizárása érdekében alacsony, formális mértékű kockázatvállalás megkövetelésére kötelezi a takarékszövetkezetet a taggal szemben, ezáltal kizárja a tényleges tulajdonosi felelősségvállalás kialakulását.

- ♦ A szövetkezeti szövetségek az Integrációs törvény megszületését megelőző években napirendjükre tűzték a szektor megújítását, és mint érdekképviseléseknek a Szövetkezeti törvény alapján lehetőségük volt jogalkotás kezdeményezésére is. Ez a belső, önfejlődésen alapuló munka az Integrációs törvény létrejöttével már nem teljesezhetett ki és így a történelmi lehetőség a szektor önmegújítására elveszett.
- ♦ Az új Polgári Törvénykönyv és az általa megvalósuló újabb szövetkezeti szabályozás, illetve a Hitelintézeti törvény közel egyidejű elfogadása megfelelő alapot teremtett a reformhoz. A szövetkezeti hitelintézetek döntő többsége jelenleg a Polgári Törvénykönyv szellemiségével ellentétesen működik, mert az Integrációs törvényben a személyes közreműködésre vonatkozó meghatározás, csupán a szabály technikai korrekciójára irányul, nem hordoz tényleges jelentéstartalmat.
- ♦ Az Integrációs törvény deklarált céljai nehezen támaszthatók alá. A törvény éppen a legitimitását (erkölcsi alapokon nyugvó jogszerűségét) illető leglényegesebb kérdésre nem ad sem közvetlen, sem közvetett választ: a modernizáció és a hosszú távú működőképesség –, ha szövetkezeti hitelintézetek tulajdonosi körének érdekétől eltekintünk – mitől válik közérdekké?
- ♦ Nem kétséges, hogy szükséges és időszerű volt a szövetkezeti hitelintézeti szektor egészét érintő reform és erre – a szektor önszabályozása hiányában – az egyetlen alkalmas eszköz a specifikus törvényi szabályozás volt.

- ♦ Az Integrációs törvény egyes rendelkezéseinek alaptörvényességi vizsgálata során az alkotmánybírói többség érvelése sok esetben a tények felületes ismeretére épül, az Indokolásban helyenként következetlenséget, néha ellentmondást véltem felfedezni az Alkotmánybíróság által saját maga elé állított normák alkalmazásában, az egyszerű logika és a következetes tesztek helyett sokszor a jogalkotó magyarázataira hivatkozó és azt tényként kezelő érvelés érvényesül. Az Integrációs törvény megalkotásának körülményei, tartalma, egyes kényszerítő eszközei és összességében az ilyen mértékű és erejű állami beavatkozás a magánjogi viszonyokba egyrészt nem tekinthető szövetkezeti fejlődési pályának, mivel egy teljesen más, külső értékrendet képvisel, másrészt olyan aránytalan módon korlátozza a magántulajdonhoz kötődő jogosítványokat, melynek alaptörvényi felhatalmazása, legális és legitim volta és alaptörvénnyel való összhangja vitatható.
- ♦ Az Alkotmánybíróság határozata nem rendezte az érintett személyek számára megnyugtatóan a kialakult helyzetet, a szektor újraépítéséhez pedig szükség lenne a törvény széleskörű elfogadottságára.
- ♦ A reformot követően lényegében a szövetkezésben rejlő előnyök elvesztek a szereplők számára, a megvalósítás alatt álló megoldás nem „szövetkezeti modell”, mert a szövetkezeti elvek és értékek még súlytalanabbá váltak.

- ♦ Az Integrációs törvény ugyanakkor megvalósította azt, amire a szövetkezetek évtizedeken keresztül saját érdekükben nem voltak képesek, kialakította a biztonságos működéshez és az üzleti hatékonyság eléréséhez szükséges intézményrendszert, azaz létrehozta a *stratégiai hálózati együttműködés* keretfeltételeit.

2. Javaslatok

Az Integrációs törvényben tárgyasul a szövetkezeti hitelintézetek működését részleteiben meghatározó legális szabályrendszer, aminek létrehozása és hatályosulása jogalkotói és jogszolgáltatói felelősség. A törvény nagy szabadságot biztosít az integrációs szervezetek testületeinek és vezető tisztségviselőinek a törvény végrehajtásában és tartalommal (ld. szabályozás, irányítás, ellenőrzés, szankcionálás) való megtöltésében, ami kollektív és személyes jogalkalmazói felelősséget keletkeztet, csakúgy, mint a szövetkezeti hitelintézetek vezetőinek és vezető testületeinek esetében. Világos tehát, hogy a jogszerű működés minden jogalanynak érdeke és kötelessége. A törvény akkor tud a szektor egészére jótékony hatást kifejteni, ha gyakorlati végrehajtása során bizonyos alapelvek érvényre jutnak. Az alapelvek figyelembevétele és alkalmazása hosszútávon biztosíthatja a szövetkezeti hitelintézetek és a vidéki lakosság, illetve vállalkozások érdekeit, így nemzetgazdasági és társadalmi célokat is szolgál, megteremtheti a szektor szereplői számára a konszenzuson alapuló, tartós és egyensúlyi növekedés lehetőségét. Ezek az elvek a következők.

- ♦ A hálózat tagjainak együttesen *el kell fogadni és ki kell tűzni a közös célt és az integrációt ezeknek a céloknak kell alárendelni.*

Ahogy többször kifejtettem a szövetkezeti elvekkel és egyéb értékekkel összhangban ez a cél egyaránt kell, hogy szolgálja a szövetkezeti hitelintézetek tulajdonosainak, a vidéki lakosságnak és vállalkozásainak, a vidéki mikrotársadalomnak az érdekeit és ezen keresztül az ösztársadalmi érdekeket.

- ♦ Az Állam értékesítette a Takarékbank Zrt.-ben törvény által szerzett pozícióit, mert a szektorban a pozitív folyamatokat visszafordíthatatlannak látta. Ennek megfelelően a kialakult új struktúrában érvényre kell juttatni, gyakorolni kell az új tulajdonosi jogokat és meghatározni a Takarékbank Zrt. és a szövetkezeti hitelintézetek egymáshoz való viszonyának lényeges tartalmi elemeit. A törvény megszabja a kereteket, azonban a tulajdonosi jogok gyakorlása útján kell megállapodni azokban a határookban és korlátokban, fékekben és ellensúlyokban, amit a Takarékbank Zrt.-nek be kell tartania a szövetkezeti szektor fejlődése érdekében kifejtett működésében. *Rendkívül fontos hogy a jogszabályi felhatalmazást a szövetkezeti hitelintézetek legitimálják.*
- ♦ *Ésszerű szektorszintű hálózati struktúrát kell kialakítani, amely közösen és demokratikusan elfogadott elvek alapján jön létre és erre az átalakulásra megfelelő átmeneti időszakot hagy. Óriási hiba lenne a jelenlegi hálózati struktúra, a jelenlegi centrumok önkényes felszámolása és átalakítása. Nem szabad ezek megítélésekor a pillanatnyi jövedelmezőségből kiindulni, mert ennek a hálózatnak a jelentősége és erőssége nem ebben mérhető,*

nem erre jött létre. A jelenlegi hálózat ereje abban áll, hogy kialakult szerkezete hosszú intézményi fejlődés eredménye, amelynek során a szövetkezeti hitelintézetek és fiókjaik többféle alkalmazkodási folyamaton mentek keresztül, ezért a gazdasági környezet különböző kihívásaira sokféle választ képesek adni, azokra kevésbé érzékenyek, mint a banki rendszerek. A hálózatban több egymással versengő szempont van egyidejűleg jelen: például egyes szövetkezeti hitelintézeteknek alacsony az aktivitása, de így csökkenő kamatkörnyezetben állományaik átárazódása is lassabb, illetve ügyfélkörük lényegesen stabilabb, mint azoké a szövetkezeteké, akik a verseny piac feltételeinek változása szerint könnyen átpártoló ügyfeleket tudnak magukénak. Krízishelyzetekben ezek jóval kevésbé sebezhetőek, mint a versenyzők, ezért azok a szövetkezeti hitelintézetek sikeresek, amelyek fiókhálózatában a „versenyző” és „alvó” fiókok egyensúlyban vannak. Ha a hálózat pusztán versenyző szövetkezetekből és fiókokból áll, akkor krízishelyzetben ugyanarra a sorsa jutnak, mint a bankok és jelentős konszolidációra szorulnak, az ilyen hálózat kialakítása ezért nyilvánvalóan ellentétes a közérdekkel. Egy-egy szövetkezet vagy fiók, ugyanazzal az eszköz- és forrásállománnyal a kamatkörnyezettől függően lehet nyereséges és veszteséges is. További szempont, hogy bizonytalan gazdasági környezetben a biztonságos működés sok likvid eszközt követel, amihez magas áron lehet hozzájutni, stabil környezetben ellenkezőleg. Az is tény, hogy a kis szövetkezetek ügyfelei inkább sajátjuknak érzik

a szövetkezetet, ha úgy tetszik erősebb a kötődésük, mint a nagyoké. Ez csak néhány példa arra, hogy a hálózat kialakításakor körültekintően kell eljárni és a hálózatot a maga összetettségében kell kezelni. *Hangsúlyozom, hogy a törvény a szövetkezeti hálózat megerősítését tűzte ki célul, nem a tagintézmények leépítését és nem kereskedelmi banki fiókrendszerre alakítását. A hálózat átalakításában ezért csak olyan szempontok érvényesíthetők, amelyek ezt a célt szolgálják.* Óriási hiba lenne a szektor olyan irányú átalakítása (és ez a megoldási lehetőség a törvényből nem is vezethető le), ami a Takarékbank Zrt. alá – a formális kereteket ugyan megtartva, de az önálló jogi személy tartalmat például a hatáskörök, források, eredmény, stb. elvonásával kiürítve – bankfiókként sorolná be a jelenlegi szövetkezeteket és fiókjait. Egy ilyen, valós taralmában nem szövetkezeti hálózat, hanem kereskedelmi bank állami beavatkozás nélkül már középtávon is csak olyan áron lehet versenyképes a professzionális kereskedelmi bankokkal, amilyen költségek mellett új bankot is létre lehetne hozni.

- ♦ *Az integráció szereplői egymásra vannak utalva, jelentős mértékben az együttműködésen múlik, hogy sikeresek lesznek, vagy a modell csődöt mond.* A szektor egyetlen szereplője, sem az integrációs szervezetek, sem a szövetkezeti hitelintézetek nem rendelkeznek külön-külön azzal a tudással, amivel az integrációt a hazai pénzpiac versenyképes szereplőjévé tehetnék, a potenciál önmagában semmire nem garancia, téves és elbizakodott álláspont, hogy az integráció „sikerre van ítélve”. Ellenkezőleg, a

2015. év elején felszínre került pénzpiaci panamák okán elvégzett (nem hitelesített) közvélemény kutatás eredménye szerint a megkérdezettek 5 %-a tartja biztonságosnak a szövetkezeti szektort, ez megegyezik a mérlegfőösszeg alapján számított piaci részesedés mértékével, és megközelítőleg fele a forrásállomány alapján számított részesedésnek. A szektor átalakításával járó nehézségek, az egységes informatika, a közös kockázati politika és minden szövetkezeti hitelintézet esetében azonos kritériumrendszer bevezetése pedig további ügyfélvesztést is eredményezhet. Ezért hívom fel a figyelmet a szektor szereplői *folyamatos és érdemi konzultációjának fontosságára*, mert a szektor minden szellemi erejére, tapasztalatára és civil kapcsolatára szükség van a piaci részesedés növeléséhez és a célok eléréséhez. A német modell sikerének egyik kulcsa a szubszidiaritás gondolatának sikeres alkalmazása, nevezetesen, hogy a döntések mindig azon a szinten születnek, ahol az ahhoz szükséges információk rendelkezésre állnak.

- ♦ *Meg kell erősíteni azokat a szövetkezeti értékeket és hagyni kell érvényesülni azokat a szövetkezeti elveket, amelyek a speciális tevékenységre tekintettel hitelintézetekben értelmezhetők.* Ezen belül egyértelműen meg állapítani a szövetkezeti önállóság törvényből levezethető határait, az önrendelkezési jogokat. Például a szövetkezeti hitelintézet, mint önálló gazdálkodó szervezet üzleti tervébe milyen mértékig avatkozhat be a Takarékbank Zrt. és ki vállalja a személyi felelősséget azért, ha ezeknek a terveknek a kikényszerítése kárt okoz a szövetkezeti

hitelintézetnek? Írásaimban a fejlett, stratégiai szövetkezeti hálózatok sajátjaként bemutatott szektor szintű tervezés nem értelmezhető úgy, hogy a központi bank önállóan tervez és a szövetkezet végrehajtja. A terveknek tekintettel kell lenni a szövetkezetek egyedi lehetőségeire, adottságaira, gazdálkodására és céljaira, ellenkező esetben direkt utasításos tervgazdálkodás valósul meg, amely megoldásnak az eredményessége a történelmi tapasztalatokból ismert. Ezen kívül kifejezésre kell juttatni, hogy a nem szövetkezeti hitelintézeti tulajdonosok milyen céllal szereztek tulajdont a Takarékbank Zrt.-ben és miben érdekeltek?

- ♦ *Formális helyett valós tulajdonosi pozíciókat kell kialakítani a szövetkezeti hitelintézetekben, ezzel összefüggésben meg kell erősíteni a tulajdonosok és munkavállalók vagyoni érdekelttségét és a tulajdonosi jogosítványokat, továbbá a társadalmi beágyazottságot gazdasági érdekeltégi viszonyra kell alakítani az ügyfelek, vagy potenciális ügyfelek tulajdonosi körbe vonásával, a hitelszövetkezeti jelleg erősítésével.*
- ♦ A tagpolitika mellett a másik fontos elem a szövetkezeti jelleg erősítésében a következetes tőke- és osztalék politika. A klasszikus szövetkezetek önszegélyező szemlélete azon alapult, hogy a tagok egymásnak a szövetkezeten keresztül kölcsönözték a számukra is jelentős, de a gazdálkodásukban éppen időlegesen nélkülözhető tőkét, annak reményében, hogy így később ők is tőkéhez juthatnak. Így nagyon erős személyes bizalmi és vagyoni kötődés, függőség alakult ki közöttük. Minél kisebb a

szövetkezet, általában ez a kötődés annál nagyobb, a szövetkezet létszámának növekedésével a személyes jelleg eltűnik, a kapcsolatok személytelenné válnak. A szövetkezet a létszám növekedésével arányosan válik személyegyesítőből tőkeegyesítő szervezetté. Óhatatlan, hogy a gyakorlatban a nagy létszámú takarékszövetkezetek valójában inkább gazdasági társasági jegyeket mutassanak, amorf részvénytársaságként működjenek. Ezért az eredeti (tőkefelhalmozó) tagság védelmén túlmenően nagyon fontos az is, *hogy a tagi összetétel a mindenkori tagság számára is átlátható legyen és az alaprészjegy összege úgy kerüljön megállapításra, hogy ne zárja ki a régi tagokat, de a tagok között valós kockázati közösség alakuljon ki.*

- ♦ *A szövetkezeti jelleg erősítésének harmadik fontos pillére a valódi külső kontroll megléte, aminek érdekében olyan szövetkezetek feletti szervezeti struktúrát kell működtetni, amely intézményvédelmi funkcióinál fogva, a kockázatközösség jogán folyamatos ellenőrzést képes gyakorolni az egyes szövetkezetek menedzsmentje felett abban az esetben, ha az intézmény-védelem szempontjából kedvezőtlen folyamatokat észlel (pl. túlzott tőkekoncentráció, felelőtlen kockázatvállalás, tulajdonosi struktúra nem kívánatos változása, stb.). A törvény egyik elvitathatatlan érdeme, hogy ezt a korábban általam is megfogalmazott és szorgalmazott igényt megvalósította. Az intézményvédelmi tagság kötelezővé tétele a szektor egészét tekintve indokolt, ugyanakkor nem alkalmazható úgy, hogy az egyes szövetkezeti hitelintézetek más típusú hitelintézetekkel*

szemben hátrányos megkülönböztetése megvalósuljon. Az Alaptörvény M) cikk (1) bekezdéséből levezethető, és az Alkotmánybíróság érvelésével is összhangban van a vállalkozás szabadságára vonatkozó követelmény, hogy a szövetkezeti hitelintézet saját döntése alapján kikerülhessen az alapjogában korlátozott csoportból, ha az általános, csoporton kívüli jogalanyokra vonatkozó feltételt teljesíti, azaz a korlátozást kiváltó közérdekű ok vele szemben nem áll fenn. Egyetlen ilyen közérdekű ok vezethető le a törvényből, nevezetesen a kockázatos működés megakadályozása. Nem indokolt ezért a Szervezetből való kilépés korlátozása, ha az adott szövetkezeti hitelintézet az általános szabályoknak képes megfelelni és az általa a hitelintézeti rendszer egészére keletkeztetett kockázat nem haladja meg az átlagos kockázati szintet. Ennek érdekében a működési engedély tekintetében a hitelintézetek átalakulására vonatkozó általános szabályok alkalmazása indokolt, az hogy átlag feletti kockázatot hordoz-e a rendszer egészére, pl. a Felügyelet által elfogadott minősítő szervezet igazolhatja. A helyállási kötelezettség tekintetében a hatályos szabályozás helyett, miszerint a szövetkezeti hitelintézet „...benyújtott engedélykérelme kapcsán a Felügyelet eddig az időpontig nem veheti figyelembe a tagsági viszony keletkezésekor fennállt saját tőke értékét.” szövegrész helyébe „...benyújtott engedélykérelme kapcsán a Felügyelet eddig az időpontig nem veheti figyelembe a szövetkezeti hitelintézet aktuális saját tőkéjéből a tagsági viszony keletkezésekor fennállt tőke és a Szervezet teljes konszolidált

tőkéje arányának megfelelő hányadát.” szöveget javaslom. *A törvény által az integrációs szervek számára keletkeztetett hatáskörök valódi ellensúlya, hogy olyan a szövetkezeti hitelintézetek számára hasznos szolgáltatást nyújtsanak, amely a tagság fenntartására ösztönzi azokat, és ez a törvény olyan módosításával lenne elérhető, ami a kilépés lehetőségét bizonyos feltételek fennállása esetén valóban biztosítja.*

- ♦ A modern szövetkezeti hitelintézet olyan aktív tagságú, közösségi értékírányult társadalmi egység kell, hogy legyen, amely sajátos értékrend alapján alulról felfelé szerveződve homogén csoportokat, többszintű szervezeti hierarchiát alakít ki a közösségi együttműködés előnyeinek kihasználása érdekében. Ez a szándék a társadalmi és gazdasági egyensúly fenntartása érdekében érdemes a jogalkotói támogatásra.

A szövetkezés ismert formái hosszú történelmi, társadalmi fejlődés eredményei, aminek során letisztultak azok az elvek, kialakultak azok az értékek, amelyek jelenleg a szövetkezeti jog alapértékeinek is tekinthetők. A fejlődés jelen stádiuma csak a szövetkezeti egység egy állomása, hiszen a szövetkezet egyik fő erénye, hogy bármilyen gazdasági-társadalmi környezethez alkalmazkodni, változatos formákban folyamatosan újjászületni képes. Ennek is köszönhető, hogy a szövetkezet az új évezred elejére világszerte elterjedt, sok millió embert összefogó szervezeti formává vált.

A szövetkezeti hitelintézeti rendszer a magyar társadalom és gazdaság egyik legkevésbé ismert, de a XIX. század közepétől jelenlévő

alkotóeleme, amelynek sajátos értékrendje a társadalmi értékrend fontos tényezője. A takarékszövetkezetek döntően magyar állampolgárok tulajdonában lévő hitelintézetek, hagyományosan magyar munkaerővel olyan ügyfelek kiszolgálását (is) végzik, akik egyéb módon nem jutnának banki szolgáltatáshoz. A megtermelt nyereség osztalékként, beruházásként, támogatásként, vagy adóként Magyarországon marad, jelentős mértékben a közjót szolgálja. A nemzetközi példák azt igazolják, hogy a szövetkezetek – így a szövetkezeti hitelintézetek is – nemcsak létjogosultságot nyertek a fejlett demokráciákban, hanem úgy tekintenek rájuk, mint a jövő társadalmának és gazdaságának fontos elemeire. Az állam pályázatok kiírásával, kedvezmények – versenyszabályokat nem sértő – biztosításával sokat tehet annak érdekében, hogy a szövetkezeti hitelintézetek hazánkban is a fejlettebb demokráciákban betöltött stratégiai szerephez juthassanak és megbecsülést élvezhessenek, azonban a legfontosabb szerepe és legnagyobb felelőssége abban áll, hogy megteremtse és folyamatosan aktualizálja azt a szabályozást, amely teret biztosít ahhoz, hogy a szövetkezeti hitelintézetek a gazdaság és társadalom számára hasznosan működhessenek.

Az Integrációs törvény megszületése az értekezésben ismertetett folyamatok alapján szinte elkerülhetetlen volt. A jogalkotók és jogalkalmazók számára viszont egyaránt intő példa kell, hogy legyen a hitelszövetkezeti rendszerben 1949-1953 között végbement folyamat, amellyel a jelenlegi események sok paralel vonást mutatnak. A törvény önmagában nem „jó”, vagy „rossz”, az általa megszabott tág határok egyaránt eredményezhetik a szövetkezeti hitelintézetek dinamikus

fejlődését és a tényleges (szövetkezeti értékeken nyugvó) hazai szövetkezeti hitelintézeti rendszer megszűnését, aminek elkerülése a jogalkotóknak, jogszolgáltatóknak és a szektor szereplőinek közös felelőssége.

IV. A TÉMAKÖRBŐL KÉSZÜLT PUBLIKÁCIÓK JEGYZÉKE

- [1] Moizs Attila: Takarékszövetkezeti kilátások 2007-ben. Szövetkezés 2007. 1.-2. 85.-96. o.
- [2] Moizs Attila: Takarékszövetkezeti kilátások 2007. Nálunk (A takarékszövetkezeti integrációk lapja) 2007. 4. sz. 33.-38. o.
- [3] Moizs Attila: A takarékszövetkezetekről. PhD Tanulmányok 6. PTE Állam- és Jogtudományi Karának Doktori Iskolája, Pécs 2007. 343.-388. o.
- [4] Moizs Attila: Wim Fonteyne „A szövetkezeti bankok Európában” című tanulmányáról. Takaréék 2008. 5. sz. 23.-26. o.
- [5] Moizs Attila: „Wim Fonteyne: *A szövetkezeti bankok Európában*”. JURA 2008. 2. sz. 228.-231. o.
- [6] Moizs Attila: „Rabobank: *A szövetkezetek kiegyenlítő ereje*”. Takaréék 2009. 1. sz. 44.-46. o.
- [7] Moizs Attila: A takarékszövetkezetek fejlődési irányai. PhD Tanulmányok 8. PTE Állam- és Jogtudományi Karának Doktori Iskolája, Pécs 2009. 349.-385. o.
- [8] Moizs Attila: A vagyonnevesítés etikai és jogi problémái a takarékszövetkezeteknél. JURA 2009. 1. sz. 86.-93. o.
- [9] Moizs Attila: Heterogenesis PhD Tanulmányok 9. PTE Állam- és Jogtudományi Karának Doktori Iskolája, Pécs 2010. 487.-523. o.
- [10] Moizs Attila: The Reorganization of Ownership Relations in Savings Cooperatives JURA 2011. 1. sz. 90.-98. o.

- [11] Moizs Attila: A tulajdonviszonyok átalakítása a takarékszövetkezetben.
Takarék 2011. 1. sz. 18.-21. o. és Takarék 2011. 2. sz. 21.-26. o.
- [12] Moizs Attila - Szabó G. Gábor: A szövetkezeti hitelintézetek Magyarországon.
Hitelintézeti Szemle 2012. 1. sz. 67-85. o.
- [13] Moizs Attila: Tulajdonviszonyok és részjegy a takarékszövetkezetben.
Takarék 2012. 3. sz. 37.-40. o.
- [14] Moizs Attila: „Kiss Gy. Kálmán: *Új korszak kezdődik a takarék világban?*”
Takarék 2012. 5. sz. 8.-10. o.
- [15] Moizs Attila: Magyar szövetkezeti hitelintézetek szerepe az agrárfinanszírozásban
Gazdálkodás 2013. 3. sz. 249.-259. o.